

SELETUSKIRI

Vabariigi Valitsuse otsuse juurde

“Eesti seisukohad Euroopa andmeliidu strateegia ja tehisaru rakendamise strateegia kohta”

Euroopa Komisjon avaldas 2025. aasta lõpus Euroopa andmeliidu strateegia ning tehisaru rakendamise strateegia, osana laiemast digipaketist. Andmeliidu strateegia eesmärk on luua ELi-ülene andmeliit, mis tagab kvaliteetsete, turvaliste ja kättesaadavate andmete liikumise ning loob eeldused nende kasutamiseks tehisaru arendamisel ja rakendamisel, seeläbi kiirendades tehisaru kasutuselevõttu kogu Euroopa Liidus.

Tehisaru rakendamise strateegia eesmärk on tugevdada Euroopa Liidu võimekust olla tehisaru arenduses ja kasutamises maailmas esirinnas ning soodustada tehisaru laiemat kasutuselevõttu eelkõige väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete seas. Strateegia tugineb olemasolevatele õigusraamistikele, kuid keskendub eeskätt tehisaru praktilisele rakendamisele ja selle mõjudele.

2025. aastal eelnesid strateegiate valmimisele Euroopa Komisjoni avalikud konsultatsioonid ning Eesti esitas sisendi kahele strateegiale eraldiseisvalt. Praeguseks ning antud seletuskirja raames käsitletakse andmete ja tehisaru poliitikat ühtse tervikuna, mis tagab valdkonnale laiapindsema ja ühtsema lähenemise. Lisaks kujundatakse mõlemat strateegiat hõlmavad koondseisukohad EL digisuveräänsuse osas. Digisuveräänsuse tõstmine on Euroopa Liidus saanud üha kesksemaks aruteluküsimuseks, mistõttu on oluline defineerida Eesti põhimõtted tehisaru arendamise, andme- ja pilveteenuste kättesaadavuse ning kriitilise digitaristu võtmes.

Eesti peamised seisukohad on järgnevad:

- Eesti toetab Euroopa andmeliidu strateegiat, rõhutades, et andmepoliitika peab lähtuma andmete vaba liikumise põhimõttest ning andmete laiemast väärtusest, mitte keskendumaks üksnes tehisarule. Oluline on toetada andmevaldajaid andmete turvalisel ja efektiivsel jagamisel ning parandada andmete kättesaadavust ja taaskasutust kogu Euroopa Liidus. Uute algatuste, nagu andmelaborite, kujundamisel tuleb vältida ettevõtluskeskkonna moonutamist ning tagada nende juurdepääsetavus kõigis liikmesriikides.
- Eesti toetab tehisaru rakendamise strateegia lähenemist, mille kohaselt tehisaru kasutamine peab olema kooskõlas ELi väärtuste, põhiõiguste ja turvanõuetega. Liikmesriigid peavad arendama tehisaru lahendusi ühtsete standardite, kvaliteedinõuete ja riskijuhtimise põhimõtete alusel, tagades väikeettevõtetele piisava toe.
- Eesti peab Euroopa Liidu digisuveräänsuse tugevdamist oluliseks, rõhutades tasakaalustatud ja avatud lähenemist, mis põhineb tehnoloogilisel neutraalsusel ja riskipõhistel otsustel. Digisuveräänsust tuleb suurendada eelkõige põhjendatud tehniliste ja organisatoorse meetmetega, vältides laiaulatuslikke päritolu- ja asukohapõhiseid piiranguid. Tugevdada tuleb Euroopa suveräänseid võimekusi kriitilistes digitaristu kihtides ja tehisaru arendamisel. Samal ajal on oluline säilitada liikmesriikide otsustusvabadus ning ELi avatus usaldusväärsetele globaalsetele partneritele.

1. Sissejuhatus

Euroopa Liidu konkurentsivõime tagamiseks on oluline panustada tehisaru innovatsiooni, mistõttu on vajalik suur kogus kvaliteetseid andmeid. Ilma kvaliteetsete andmeteta ei saa Euroopa Liit luua tugevaid tehisaruvõimekusi, optimeerida tervishoiu- või energiasüsteeme ega säilitada tööstuslikku juhtpositsiooni maailma turul. Juurdepääs andmetele on otsustava tähtsusega, et Euroopa Liidu väikese ja keskmise suurusega ettevõtted saaksid kasvada ja konkurentsipüsida.

Tehisaru on Euroopa Liidu tehnoloogiasektori olulisim tööstusharu, millel on potentsiaal pakkuda sektoriüleseid uuenduslikke lahendusi. Konkurentsivõime säilitamiseks ülemaailmsel turul on oluline tehisaru arendamise kvaliteet, mis sõltub andmekogudest. Andmeliidu strateegias kirjeldatakse vajadust kvaliteetsete andmete järele Euroopas ning vajadusest kujundada välja andmete ühtne turg. See hõlmab raamistikku, mis võimaldab andmetel liikuda turvaliselt, standardiseeritult ja tõrgeteta üle liikmesriikide ning sektorite, toetades nii innovatsiooni kui ka õiglast konkurentsi kogu andmete ühisel turul.

Andmeliidu strateegiaga soovitakse üle-Euroopa luua põhimõtted andmete ühtsele turule, mis toetab tehisaru arendustegevusi. Strateegiaga soovitakse saavutada liidusisene andmete liikuvus ja jagamine, lähtudes sarnastest printsiipidest nagu kaupade, teenuste, inimeste ja kapitali puhul. Euroopa Liit on loonud tugeva aluse turvalise ja koostalitlusvõimelise andmete ühtse turu rajamiseks, võttes vastu õigusaktid, nagu andmeseadus¹ ning investeerides ühiste Euroopa andmeruumide² loomisesse. Samal ajal on tehisaru maailmajao tegevuskava³ ja tehisaru rakendamise strateegia⁴ loonud tingimused selleks, et Euroopa Liit saaks olla tehisaru arendamise ja kasutuselevõtu eesrinnas.

Euroopa Liidu tehisaru arendamise väljakutse seisneb vajalike andmete puuduses ning üha tihenevas globaalses konkurentsipüs. Paljud väärtuslikud andmed jäävad endiselt eraldatud või alakasutatuks, mille on põhjustanud keerukas ja killustunud andmeregulatsioon. Mahajäämus globaalsetest konkurentidest on tingitud Euroopa Liidu andmete ühtse turu puudumisest, mistõttu on globaalsetel konkurentidel eelis tehnoloogilise tööstusliku edu saavutamisel.

Andmereeglite lihtsustamine ja ühtlustamine on Euroopa Liidu peamine fookus, tagamaks Euroopa Liidu konkurentsivõime ja innovatsioonivõimekus. Andmeruumi killustatust ja andmete kasutamist on reguleeritud ka digiomnibussiga, millega ühendati neli õigusakti üheks terviklikuks andmeraamistikuks. Sellele raamistikule tugineb ka ettevõtjatele suunatud ulatuslik tugipakett, mille eesmärk on lihtsustada andmeseadusest tulenevate kohustuste täitmist. Tugipakett koondab tööriistad, mis aitavad ettevõtetel andmete jagamise ja kasutamisega seotud nõudeid paremini mõista ja rakendada. Nende hulka kuuluvad mudellepingutingimused, standardiseeritud pilveteenuste klauslid ja spetsiaalsed

---

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/2854, 13. detsember 2023, andmete õiglase juurdepääsu ja kasutamise ühtlustatud reeglite kohta ning millega muudetakse määrust (EL) 2017/2394 ja direktiivi (EL) 2020/1828.

² Euroopa Komisjon, Komisjoni talituste töödokument ühiste Euroopa andmeruumide kohta, SWD(2024) 21 final, 24. jaanuar 2024. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/et/library/second-staff-working-document-data-spaces>

³ Euroopa Komisjon (2025). AI Continent Action Plan. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. COM(2025) 165 final.

⁴ Euroopa Komisjon, Apply AI Strategy, COM(2025) 723 final, 8. oktoober 2025.

tugikeskused aitavad eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele navigeerida kohustuste vahel, vähendada õiguslikku keerukust ja keskenduda innovatsioonile. Mudelklausleid saab kasutada nii B2G- kui ka B2B-suhetes, toetades andmete loomist, jagamist ja lihtsamaid lepinguid.⁵

Andmeliidu strateegia nihutab fookuse reeglilt tulemustele. Selle saavutamiseks tegutseb EL kolmes prioriteetses valdkonnas:

- **Tehisaru jaoks vajaliku andmejuurdepääsu laiendamine**, näiteks andmelaborite loomise kaudu, mis pakuvad usaldusväärseid pseudonüümimise teenuseid ja koondavad andmevarasid avaliku ja erasektori vahel, et pakkuda ettevõtetele ja teadlastele kvaliteetseid andmekogumeid;
- **Andmereeglite lihtsustamine**, et muuta andmete jagamine ettevõtetele ja teadlastele lihtsamaks, sealhulgas küpsiste nõusoleku reformimine, et vähendada nõusolekust tekkivat väsimust, säilitades samal ajal põhiõiguste kaitse;
- **Euroopa Liidu globaalse positsiooni tugevdamine rahvusvaheliste andmevoogude valdkonnas**, kõrvaldades põhjendamatud kaubandustõrked, et Euroopa ettevõtted saaksid ülemaailmsel turul konkureerida võrdsetel tingimustel.

Materjalid tuginevad järgmistele varasemalt kujundatud Eesti seisukohtadele:

- Eesti seisukohad Euroopa Liidu digivaldkonna lihtsustamise koondpaketi kohta (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 12. veebruari 2026. a istungil ning Riigikogu EL asjade komisjoni 2. märtsi 2026. a istungil);
- Eesti seisukohad Euroopa Liidu avaliku sektori digipoliitika kohta (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 17. oktoobri 2024. a istungil ning Riigikogu EL asjade komisjoni 21. oktoobri 2024. a istungil);
- Eesti seisukohad Euroopa digitaalse infrastruktuuri vajaduste valge raamatu kohta (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 30. mai 2024. a istungil ja Riigikogu EL asjade komisjoni 21. juuni 2024. a istungil);
- Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2025-2027 (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 19. juuni 2025. a ja Riigikogu EL asjade komisjoni 8. septembri 2025. a istungil);

2. Koostajad

Seletuskirja koostasid Justiits- ja Digiministeeriumi Euroopa Liidu asjade ja väliskoostöö juht Kristiina Krause, Euroopa Liidu asjade nõunik Sandra Kaljumäe, IT-õiguse talituse juhataja Stina Avvo, andmehalduse programmijuht Kuldar Aas, Bürokrati teenuste projektijuht Allar Laaneleht, IT arhitektuuri ja taristu nõunik Allan Allmere. Valdkondade eest vastutavad

---

⁵ Updated EU AI model contractual clauses | Public Buyers Community

digiarengu asekanter Lauri Luht ja digitaristu- ja küberturvalisuse asekanter Tõnu Grünberg.

3. Sisu ja võrdlev analüüs

3.1 Euroopa andmeliidu strateegia kolm sammast

I samm keskendub tehisaru ja innovatsiooni arendamise toetamisele, parandades juurdepääsu kvaliteetsetele andmetele ning tugevdades andmetaristut kogu Euroopa Liidus. Selle raames laiendatakse ja skaleeritakse Euroopa ühiseid andmeruume (ingl. k. *common European data spaces*) erinevates sektorites, nagu tervishoid, transport, energia ja keskkond. Samuti luuakse andmelaborid (ingl. k. *data lab*), mis aitavad ettevõtetel ja teadlastel andmeid koguda, kureerida, märgendada, anonüümida ja kasutada AI arendamiseks. Täiendavalt pööratakse tähelepanu strateegiliste andmeallikate arendamisele, sealhulgas avaliku sektori andmestikud, teadusandmed, kultuuri- ja keeleandmed. Olulisteks horisontaalseteks teemadeks on sünteetiliste andmete kasutamise edendamine, andmete koondamise lihtsustamine, andmekvaliteedi standardite arendamine ning pilve- ja arvutusvõimekuse tugevdamine, sealhulgas kavandatav pilveteenuse ja tehisaru määruse eelnõu (ingl. k. *CADA - Cloud and AI Development Act*).

II samm keskendub andmenormide ühtlustamisele ja lihtsustamisele, et vähendada killustatust ning muuta andmete jagamine ja kasutamine ettevõtetele selgemaks ja prognoositavamaks. Selleks avaldati andmeliidu strateegiaga samaaegselt nn digivaldkonna koondpakett, millega konsolideeritakse ja lihtsustatakse olemasolevaid andmealaseid õigusakte (nt andmehalduse määrus, avatud andmete direktiiv, isikuandmeteta andmete vaba liikumise määrus) ning koondatakse teatud andmemääruse sätteid. Samuti tehti ettepanek IKÜMi sihitud täpsustamiseks, et selgitada näiteks isikuandmete mõistet, pseudonüümimise ja anonüümimise tingimusi ning tehisaru mudelitega seotud küsimusi. Lisaks ajakohastatakse küpsiste ja e-privatsuse reegleid, et ettevõtete halduskoormust vähendada. Samuti pakutakse ettevõtetele täiendavat tuge andmemääruse rakendamisel, näiteks mudellepingute, juhendite ja õigusabiteenuste kaudu. Komisjon plaanib EL digivaldkonna toimivuskontrolliga (ingl. k. *Digital Fitness Check*) jätkata ja välistatud ei ole uute andmeõigust puudutavate muudatustepanekute esitamine tulevikus.

III samm keskendub ELi andmesuveräänsuse tugevdamisele, kujundades strateegilist rahvusvahelist andmepoliitikat, mis kaitseb Euroopa ettevõtete õiglast juurdepääsu üleilmsetele andmevoogudele ja vähendab põhjendamatu kaubandustõkkeid kolmandates riikides. Selleks kavatakse Euroopa Komisjon edendada õiglasi piiriüleseid andmevooge rahvusvaheliste digipartnerluste ja kaubandussuhete kaudu, luues töövahendid andmete põhjendamatu lokaliseerimise, turult väljatõrjumise, nõrkade kaitsemeetmete ja andmelekke vastu võitlemiseks (ingl. k. *anti-data-leakage toolbox*), mis aitab reageerida kolmandate riikide diskrimineerivatele meetmetele, ning kehtestada täiendavaid kaitsemeetmeid Euroopa Liidu tundlike mitte-isikuandmete käsitlemiseks. Samuti soovitakse tugevdada koostööd sarnaseid väärtusi jagavate partneritega, et siduda Euroopa andmeökosüsteeme

rahvusvaheliste andmealgatustega ning kujundada ülemaailmseid andmehalduse standardeid kooskõlas Euroopa Liidu väärtuste ja huvidega.

Euroopa Liit üritab antud strateegiaga pakkuda järgmisi lahendusi: muuta kvaliteetsed andmekogud, sealhulgas sektoripõhised andmestikud, laiemalt kättesaadavaks ning tagada, et nende andmete töötlemiseks vajalik arvutustaristu oleks kättesaadav piisavas mahus. Euroopa Komisjon kavatseb rahvusvahelisse digikaubandusse integreerida õiglasel tingimused ja tõhusa kontrolli piiriüleste andmevoogude üle. ELi digipartnerluse dialoogide raames käsitletakse puuduseid ELi andmete liikumisel kolmandatesse riikidesse. Komisjoni väitel võetakse puudujääkide püsimise korral kasutusele objektiivsete kriteeriumite alusel proportsionaalsed meetmed, järgides täielikult ELi rahvusvahelisi kohustusi. Komisjon kavatseb avaldada 2026. aasta II kvartalis suunised, et hinnata kolmandate riikide kohtlemist ELi ettevõtetes ning töötatakse välja andmelekete vastane tööriistakast (ingl. k. *anti-data-leakage toolbox*).

3.2 Euroopa Liidu tehisaru rakendamise strateegia

Euroopa Liidu tehisaru rakendamise strateegia eesmärk on edendada tehisaru kasutuselevõttu eelkõige väike- ja keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtete hulgas ning tugevdada Euroopa Liidu suutlikkust saavutada tehisintellekti valdkonnas eesliini tiptaset. Strateegia nihutab fookuse reeglite ja raamistikute loomiselt tehisaru tegelikule rakendamisele, keskendudes sellele, kuidas tehisaru lahendused jõuaksid igapäevasele tasandile nii avalikus kui erasektoris. Selle eesmärk on tagada, et tehisaru arendamine ja kasutuselevõtt toimuks kooskõlas Euroopa Liidu väärtuste, põhiõiguste ja turvanõuetega ning aitaks liikmesriikidel saavutada ühtset ja turvalist lähenemist tehisaru rakendamisel.

Strateegia valdkonnapõhine lähenemine toetub juba olemasolevatele raamistikele, mis tagavad tehisaru turvalise, usaldusväärse ja laiapõhjalise kasutuselevõtu kogu Euroopa Liidus. See tugineb nii tehisaru õigusraamistikule (tehisaru määrus) kui ka andmepoliitika alustele, kuid strateegia keskendub eelkõige rakendamisele ja tegelikule mõjule. Fookuse nihkumine regulatsioonidelt tegelikule rakendamisele tähendab, et strateegia käsitleb tehisarukasutuselevõttu terviklikult, sealhulgas meetmeid, mis aitavad ettevõtetel, avalikul sektoril ja teadus- ning innovatsioonisektoril üheskoos luua kvaliteetseid, ühtseid ja riskijuhtimise põhimõtetel põhinevaid tehisarulahendusi.

Strateegia hõlmab meetmeid, mis toetavad tehisarukasutuselevõttu avalikus sektoris, kus see toimib nii kasutaja kui suunanäitajana erinevates valdkondades, sealhulgas tervishoius, transpordis, õiguskaitstes, hariduses ja halduses. Samal ajal keskendutakse erasektorile, eriti VKEdele ja tööstusele, et soodustada tehnoloogia rakendamist ning innovatsiooni kiirendamist, samuti teadus- ja innovatsioonisektorile, et toetada koostööd, oskuste arendamist ja Euroopa konkurentsivõime tugevdamist. Rakendamise keskmeks on tehisaru riskipõhine lähenemine, mis määratleb kõrge riskiga süsteemide nõuded, läbipaistvuse kohustused, järelevalvemehhanismid ja sertifitseerimisraamistiku, võimaldades liikmesriikidel tagada usaldusväärne ja turvaline tehisaru kasutamine kogu liidus.

Strateegia tuvastab mitmeid takistusi, mis praegu pidurdavad tehisarukasutuselevõttu, sealhulgas oskuste ja spetsialistide puuduse, ligipääsu vähesuse kvaliteetsetele andmetele, ebakindluse ja usalduse puudumise uute tehnoloogiate suhtes ning ettevõtete madala valmisoleku tehisaru rakendamiseks. Nende takistuste kõrvaldamiseks toetab strateegia tehisaru arendamiseks vajaliku andmepõhja tugevdamist, sealhulgas juurdepääsu kvaliteetsetele andmeruumidele ning andmete taaskasutust digitaristute kaudu. Lisaks nähakse ette investeeringud tehisaru testimis- ja katsekeskkondadesse, oskuste arendamisse, teaduskoostöösse ning innovatsiooni kiirenditesse, et tagada Euroopa konkurentsivõime ja säilitada ELi juhtpositsioon tehisaruarenduses.

Strateegia rõhutab ka eetiliste ja regulatiivsete aspektide tähtsust, sealhulgas küberturvalisuse tugevdamist, intellektuaalomandi kaitset, algoritmilist läbipaistvust ja vastutust ning tehisaru kasutamise auditeeritavust. Kõik need elemendid on olulised, et tagada Euroopa Liidu tehisaru rakendamine mitte ainult tehnoloogiliselt tippasemel, vaid ka turvaliselt, usaldusväärset ja eetiliselt. Rakendamine toimub koordineeritult liikmesriikide vahel, kasutades ELi rahastusprogramme (DIGITAL, Horizon Europe, RRF) ning nõudes riiklikke tehisaru tegevuskavasid, mis tagavad ühtse lähenemise, koostalitluse ja järelevalve kogu liidus.

4. Esialgse mõjude analüüsi kokkuvõte

Andmeliidu strateegia ja tehisaru rakendamise strateegia eesmärk on parandada andmete kättesaadavust ja kasutatavust kogu Euroopa Liidus, et toetada tehisaru arendamist, tugevdada innovatsiooni ning suurendada Euroopa Liidu majanduslikku konkurentsivõimet. Samuti on strateegiate eesmärk suurendada Euroopa Liidu strateegilist autonoomiat digitehnoloogiate valdkonnas ning tugevdada majanduslikku vastupanuvõimet kiiresti arenevas andmemajandussektoris. Tegemist on strateegiliste poliitikadokumentidega, mis ei ole õiguslikult siduvad, kuid millel on oluline suunav mõju Euroopa Liidu tulevastele õigusaktidele, regulatiivsetele algatustele ja poliitikakujundamisele.

Strateegiad keskenduvad eelkõige kvaliteetsete andmekogude kättesaadavuse parandamisele, tehisaru arendamiseks vajaliku arvutusvõimekuse ja digitaristu tugevdamisele ning andmete turvalise ja usaldusväärse kasutamise võimaldamisele erinevates majandussektorites. Lisaks käsitletakse andmepoliitika rahvusvahelist mõõdet, sealhulgas piiriüleste andmevoogude toimimist ja Euroopa ettevõtete ligipääsu globaalsetele andmeturgudele.

Eesti jaoks on andme- ja tehisarupoliitika olulise tähtsusega, arvestades Eesti digiühiskonna kõrget arengutaset, avaandmete küpsust ning riiklikke prioriteete tehisaru kasutuselevõtu suurendamisel. Eesti on aktiivselt osalenud ka Euroopa kõrgjõudlusega andmetöötuse ühistegevõttes (EuroHPC) ning kujundanud seisukohad EuroHPC määruse muudatuse kohta, toetades mh. EL tehisaru gigatehaste loomist hajusa arhitektuuri põhimõtte alusel, et tagada Euroopa arvutusvõimekuse areng ja parem ligipääs tehisaru arendamiseks vajalikule taristule.

Arvestades Eesti tugevat positsiooni avaandmete valdkonnas ning riigi pikaajalist kogemust digiteenuste arendamisel, võib andmeliidu strateegial olla oluline mõju riigisisestele poliitikasuundadele ning tulevasele õigusloomele, eelkõige andmete kasutamise, digitaristu arendamise ning tehisaru rakendamise valdkondades. Samas on tegemist pikaajalise poliitikaraamistikuga, mille otsene mõju sõltub suurel määral Euroopa Liidu tasandi kavandatavatest regulatiivsetest ja mitteregulatiivsetest ettepanekutest.

4.1 Mõju majandusele

Andmeliidu strateegia ja tehisaru rakendamise strateegia mõju majandusele on peamiselt seotud andmete ja tehisaru tootlikkuse, innovatsiooni ja ettevõtete konkurentsi suurendamisega. Tehisaru arendamiseks on vaja suuri andmestikke ning andmeliidu eesmärk ongi teha andmed paremini kättesaadavaks ja kasutatavaks.

Eeldatavasti suureneb tootlikus, sest andmete kättesaadavuse suurendamisega ja tehisaru kasutuselevõtuga võimaldatakse ettevõtetel automatiseerida protsesse, optimeerida tootmist ja logistikat ning rakendada andmepõhist juhtimist. Seeläbi suureneb tööjõu tootlikus, mis vähendab ettevõtete kulusid ja kiirendavad innovatsiooni. Antud strateegia jõustumisel ning õigusliku raamistiku tekkimisel on eeldada uute turgude ja ärimudelite teket, aga ka uute andmepõhiste teenuste teket (näiteks andmeplatvormid, tehisarupõhised tarkvarateenused ja personaliseeritud teenused). See omakorda suurendab teadus- ja arendustegevusi, kiirendab tehnoloogilist arengut ning hõlbustab ettevõtete ja teadusasutuste vahelist koostööd.

Euroopa andmeliidu strateegia teise samba alusel juba toimuv andmeõiguse lihtsustamine annab muuhulgas senisest konkreetsemad ja selgemad alused avaliku sektori valduses olevate andmete turvalise kasutatavuse parendamiseks. Sama eesmärk on ka Eestil – kõrge digitaliseerituse tasemega riigina on meie andmekogudes olulises mahus andmeid, mille laiem kasutusse andmine võimaldab parendada nii avalikke teenuseid kui ka soodustada innovatsiooni erasektoris.

Eesti digiühiskonna arengukava 2035 kohaselt peab Eesti digiriigi õigusruum, tehnoloogia ja andmete kasutus aitama muuta majanduse globaalselt konkurentsivõimelisemaks. Majanduse konkurentsivõime tõstmiseks on oluline süsteemselt tõsta andmete ja tehisaru kasutust, et teha andmepõhiseid otsuseid ja pakkuda parimaid tooteid ja teenuseid. Tuleviku personaalne riik vajab platvormipõhiseid lähenemisi ja süsteemsemat koostalitusvõimet, mida võimaldab andmete väärindamine, tõhus privaatsuskaitse ja kasutaja mugavust arvestav ühtne kliendivärv. Tehisaru ajastul võidavad riigid, kus rakenduvad majanduses nutikad lahendused.

4.2 Mõju infotehnoloogiale ja infoühiskonnale

Andmeliidu ja tehisaru strateegia eesmärk on parendada andmete jagamist ja kasutamist kogu Euroopa Liidus, millega soovitakse luua alused pilve- ja andmetaristule, andmeplatvormidele ja andmeruumidele, superarvutite ja arvutusvõimekuse kasutamiseks. Eeldatav mõju

infotehnoloogiale seisneb pilve- ja andmehalduse lahenduse nõudluse kasvul, millest tulenevalt IKT-ettevõtted arendavad uusi andmeplatvorme. Kasvab ka vajadus küberturbe ja andmekaitse lahenduste järele.

Strateegia käsitleb ka andmete liikumist ja kontrolli, sealhulgas seda, kus andmeid hoiustatakse, kes neid kasutada saab ning kuidas tagatakse andmete turvalisus ja terviklikkus. See toob kaasa tugevama regulatsiooni pilve- ja andmeteenustele ning kõrgemad nõuded andmete turvalisusele, kvaliteedile ja süsteemide omavahelisele toimivusele. Mõju infoühiskonnale seisneb eelduslikult selles, et teenused saavad olema automatiseeritud ja personaliseeritud. Selle mõju ulatub nii kodanikeni, avaliku sektorini kui ka erasektorini. Eeldada on digitaalsete teenuste kvaliteedi paranemist, kui on võimalik suuremas koguses analüüsida andmeid ning neid kasutada selleks, et muuta digiteenused täpsemaks, kiiremaks ja kasutajasõbralikumaks. Mõjutatud saavad olema enamik Eesti riigi pakutavatest teenustest. Kuid sellega kaasnevad ka riskid, sealhulgas algoritmiline kallutatus, privaatsuse ja andmekaitse probleemid, tehnoloogiline sõltuvus suurtest platvormidest ja digilõhe suurenemine.

Mõju infotehnoloogiale avaldub eelõige suunistes tugevdada turvanõudeid, suurendada läbipaistvust ja koosvõimet. Mõjutatud saavad olema eelõige pilveteenuse pakkujad kui ka riiklikud ja erasektori andmehaldussüsteemid. Infoühiskonnale tähendab digiteenuste suuremat usaldusväarsust ning paremat kontrolli isikuandmete kasutamise üle, mis tugevdab ELi digisuveräänsust ja vähendab sõltuvust kolmandate riikide tehnoloogiatest.

4.3 Mõju küberturvalisusele ja julgeolekule

Andmeliidu strateegia ja tehisaru rakendamise strateegia mõju küberturvalisusele ja julgeolekule tuleneb peamiselt andmete suuremast liikumisest, tehisaru laiemast kasutamisest ning digitaristu olulisuse kasvust. Andmete laiem jagamine ja kasutamine erinevate sektorite vahel (nt tervishoid, transport, energia) tähendab, et digitaalsed süsteemid muutuvad kriitilisemaks ja atraktiivsemaks sihtmärgiks küberrünnakutele ja vaenulikule mõjutustegevusele.

Eelduste kohaselt kasvavad ettevõtete vajadused küberturbe ja andmekaitse lahenduste järele, seeläbi peavad suurenema investeeringud küberturbe ja privaatsuskaitse tehnoloogiatesse ning kompetentsi. Tehisaru laialdasem kasutuselevõtt suurendab sõltuvusi pilve- ja andmetaristust, mis muudab need strateegiliselt veelgi olulisemaks. Digitaristu häirimine või ründamine mõjutab kriitiliselt nii majanduse toimimist kui ka avalike teenuste kättesaadavust, mistõttu kasvab vajadus tugevdada kriitilise digitaristu ja strateegiliste tehnoloogiate kaitset.

5. Eesti seisukohad

Eesti seisukohad on jaotatud alapeatükkidesse järgmiselt:

1. Seisukohad Euroopa andmeliidu strateegia kohta
2. Seisukohad Euroopa tehisaru rakendamise strateegia kohta
3. Koondseisukohad digisuveräänsuse kohta

5.1 Seisukohad Euroopa andmeliidu strateegia kohta

5.1.1 Eesti peab oluliseks, et andmete vaba liikumine saaks Euroopa Liidus viiendaks põhivabaduseks ning et seda rõhutataks tasakaalustava põhimõttena andmesuveräänsuse kõrval.

Selgitus: Andmete vaba liikumine on Euroopa Liidu siseturu toimimise keskne eeltingimus, mida tuleks käsitleda viienda põhivabadusena olemasoleva nelja ehk kaupade, teenuste, kapitali ja inimeste vaba liikumise kõrval. Euroopa siseturu tulevikku käsitlevas Enrico Letta raportis rõhutatakse andmete vaba liikumise suurendamist kui võtmetegurit Euroopa majanduse konkurentsivõime ja innovatsiooni tõstmiseks. Eesti leiab, et selline lähenemine aitab tagada, et Euroopa andmepoliitika toetab avatust ja innovatsiooni, hoides tasakaalu suveräänsuse tõstmisega ning vältides siseturu killustumist ja põhjendamatuid piiranguid andmete liikumisele.

5.1.2 Eesti toetab Euroopa andmeliidu strateegiat, ent peab oluliseks andmevaldkonna terviklikku arendamist ning kvaliteetsete andmete kättesaadavust nii tehisaru arendamiseks kui ka teisteks andmepõhisteks kasutusjuhtudeks. Eesti rõhutab, et andmete ühekordse küsimise põhimõtte rakendamine ning ELi-ülese koosvõime tagamine peab olema keskne prioriteet.

Selgitus: Andmeliidu strateegia fookus on peamiselt suunal „andmed tehisaru jaoks“. Eesti on nõus, et tehisaru arendamine nõuab tänasega võrreldes oluliselt suuremahulisemat ligipääsu kvaliteetsetele andmetele. Samas ei tasu unustada, et andmetest saadav kasu ei piirne ainult tehisaruga, vaid andmeid kasutatakse ka laiemalt (st tehisaru osaluseta), näiteks andmemajanduse või reaalamajanduse valdkondades, st riigi või ettevõtluse teenuste kvaliteedi tõstmiseks, tarneahelate vm. töövoogude optimeerimiseks, andmepõhist juhtimist toetavate juhtimislaudade ja analüüside läbiviimise jaoks jne. Eelnevat toetab andmete ühekordse küsimise põhimõtte rakendamine ning andmete koosvõime tagamine, et neid oleks võimalik taas- ja ristikasutada. Seega on Eesti seisukohal, et andmete haldamise ja avalikustamise valikud peavad ka Euroopa Liidu tasemel lähtuma andmete laiemast väärtusest ja liiduülestest vajadustest, mitte ainult kasulikkusest tehisaru jaoks.

5.1.3 Eesti toetab Euroopa Liidu suunda rahastada eelkõige avaliku huvi ja julgeolekuga seotud andmeruume, kuid peab tähtsaks tegeleda selle kõrval ka andmeruumide ülese koostoime arendamisega ning vajadust pöörata senisest rohkem tähelepanu andmevaldajate toetamisele oma andmete turvalisel ja efektiivsel jagamisel.

Selgitus: Sarnaselt eelmisele EL andmestrateegiale jätkab andmeliidu strateegia andmeruumide ning nende ülese koostoime olulisuse rõhutamist, kuid seab täpsema fookuse avaliku huvi ja julgeolekuga seotud andmeruumidele (sh terviseandmeruum, liikuvusandmeruum, meediaandmeruum, õigusandmeruum, kaitseandmeruum, roheleppe andmeruum). Muuhulgas tähendab see, et strateegia alusel lõpetab Euroopa Komisjon peamiselt ärilisel huvil põhinevate andmeruumide (näiteks tootmine ja rahandus) toetamise.

Eesti toetab Euroopa Komisjoni rahastusele (Digital Europe Programme) täpsema fookuse seadmist, kuid rõhutab, et samaaegselt on oluline jätkata ka Euroopa andmeruumide tugikeskuse tegevusega laiemal andmeruumide standardiseerimise ja praktilise koostoime tagamiseks. Valdkondlike andmeruumide (nt energeetika ja liikuvuse) vahelise koostoime edendamiseks on oluline, et andmed oleksid piisavalt kvaliteetsed, standardiseeritud, kirjeldatud, et valdkondlikud andmeruumid suudaksid omavahel koostööd teha. Ühtlasi on oluline võtta fookusesse eelkõige just piiriülest andmete kättesaadavust ja taaskasutust takistavate probleemide lahendamine.

Arvestades, et tänaseks on mitmed andmeruumid (näiteks Euroopa terviseandmeruum, mitmed logistika ja liikuvusega seotud andmeruumid) saavutanud tehnilise ja operatiivse küpsuse, on oluline järgmisel strateegilisel perioodil toetada senisest enam andmevaldajaid andmete turvalisel ja efektiivsel avalikustamisel, mh planeerides rahastusmeetmeid olulise väärtusega andmete valdajatele.

5.1.4 Eesti toetab andmelaborite loomise mõtet, kuid peab vajalikuks liikmesriikide tihedat kaasamist laborite loomise praktiliste küsimuste, näiteks andmelaborite ärilise ja õigusliku vormi, korraldusmudeli, andmete kasutamise ja juurdepääsutingimuste osas.

Selgitus: Andmeliidu strateegia võtab kasutusele andmelaborite (ingl. k. *data labs*) loomise kontseptsiooni:

„... andmelaborid [on] spetsiaalsed rajatised, mis ühendavad andmevaldajaid, ühtseid Euroopa andmeruume, valdkonnapõhiseid andmeökosüsteeme ja ELi tehisintellekti ökosüsteemi.“

Eesti on nõus, et andmelaboritele ette nähtav roll – sh andmete tehniline ettevalmistamine tehisarutuseks, privaatsustehnoloogiate rakendamine, ärimudelite väljatöötamine ja rakendamine, õiguslane nõustamine – on oluline ning vastavate tehniliste ja ka juriidiliste kompetentside puudumine asutustes ja ettevõtetes on üks põhjustest, miks andmed ei ole laialdaselt kasutusele jõudnud. Samas rõhutame, et andmeliidu strateegias esitatud andmelaborite kontseptsioon on küllalt üldine, muuhulgas ka isikuandmete kaitse, küberturvalisuse ja liikmesriikide ning üksikute organisatsioonide andmesuveräänsuse mõttes. Andmelaborite usaldusväärsuse tagamiseks on oluline, et nende praktiliste toimumispõhimõtete välja töötamine toimub tihedas koostöös valdkonnaekspertide, liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni vahel.

Samuti on oluline kaaluda, kas andmelaboritele antavat ülesannete kogumit (sh nii tehnilist, organisatsioonilist, juriidilist kui ärilist kompetentsi nõudvat) on mõistlik koondada ühte

keskusesse või võiksid andmelaborid koosneda mitmest eraldi kompetentsiga üksusest (nn hajus-andmelaborite mudel).

Rõhutame, et Eesti eesmärk on toetada konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonda, kus avalik sektor täidab ärilist funktsiooni üksnes juhul, kui turul esineb turutõrge. Sellest tulenevalt on andmelaborite loomisel oluline jälgida, et andmelaborid ei hakkaks ettevõtluskeskkonda moonutama, ehk pakkuma teenuseid, mille jaoks on ettevõtetelt juba mõistlikud lahendused olemas.

5.1.5 Eesti peab vajalikuks, et loodavad andmelaborid on kättesaadavad kõigis liikmesriikides ning toimivad detsentraliseeritud võrgustikuna, mis ei sõltu tehisaru tehaste ega muu taristu paiknemisest ega koonda andmepõhist innovatsiooni üksikutesse liikmesriikidesse.

Selgitus: Loodavad andmelaborid peavad olema kujundatud detsentraliseeritud ja võrgustikulise mudelina, mis tagab võrdse ligipääsu ettevõtjatele, teadusasutustele ja avalikule sektorile kogu Euroopa Liidus. Andmelaborite kättesaadavus ei tohiks sõltuda tehisaru tehaste või muu suuremahulise arvutusvõimsuse või muust taristu füüsilisest paiknemisest, kuna andmelaborite põhifunktsiooniks on andmete ettevalmistamine, haldamine, pseudonüümimine ja turvalise kasutuse võimaldamine, mitte arvutusressursside koondamine. Selline lähenemine aitab vältida innovatsiooni ja andmetele juurdepääsu koondumist üksikutesse keskustesse, toetab regionaalset tasakaalu ning võimaldab liikmesriikidel arendada andmepõhist innovatsiooni lähtudes kohalikest oskustest ja vajadustest. Samuti tugevdab see ELi andmeökosüsteemi vastupanuvõimet ja koostalitlusvõimet, võimaldades andmelaboritel toimida sõltumatute, kuid omavahel ühendatud võrgustikuna, mis on tihedas koostöös Euroopa andmeruumidega, kuid ei eelda tehisaru tehastega struktuurset või geograafilist seotust.

5.1.6 Eesti peab andmevaldkonna ja sünteetiliste andmete standardiseerimist oluliseks, kuid nende standardite praktilisuse ja rakendatavuse parandamiseks peavad liikmesriigid olema Euroopa Andmeinnovatsiooni Nõukogus senisest paremini kaasatud. Lisaks on vajalik luua andmete elutsükli juhtimise raamistik, sealhulgas säilitustähtajad.

Selgitus: Andmeliidu strateegia on nimetanud (samm I, punkt v) eesmärgi tõsta liiduülelalt sünteetiliste andmete loomist ja tegeleda aktiivselt andmestandardite (sh Euroopa andmekvaliteedi standardi) koostamisega.

Eesti toetab mõlemat suunda, kuid peab eelkõige standardiseerimisel oluliseks liikmesriikide senisest paremat kaasamist, näiteks läbi laiendatud Euroopa Andmeinnovatsiooni Nõukogu (EDIB) formaadi. Kahjuks ei ole eelmise Euroopa andmestrateegia perioodil 2020 – 2025 toimunud standardiseerimistevõrgustest (näiteks andmeruumide standardiseerimisiniitsiiv) liikmesriike alati piisavalt informeeritud ja kaasamisvõimalusi pakutud.

Eelkõige on laiapõhjaline kaasamine oluline selleks, et loodavad standardid oleksid ühelt poolt võimalikult praktilised ja reaalses andmevahetuskeskkonnas rakendatavad. Loodavate

standardite rakendamine peab olema piisavalt lihtsalt ja väikeste kuludega võimalik ka väikestele ja mikroettevõtetele.

Lisaks andmekvaliteedi standardiseerimisele on andmeruumide ja tehisaru laiapõhise kasutuselevõtu kontekstis hädavajalik luua selgem raamistik ka andmete elutsükli juhtimiseks – sealhulgas läbipaistvad reeglid säilitustähtaegade määramiseks ja haldamiseks ning andmete minimaalsuse põhimõtte rakendamiseks.

5.1.7 Eesti peab oluliseks, et andmete pakkujatel on Euroopa Liidus ligipääs koosvõimelistele ning usaldusväärsetele andmevahetust võimaldavatele tarkvaralahendustele, nagu näiteks andmete turuplatsile, privaatsustehnoloogiatele, andmejälgijale ja andmenõusolekuteenusele. Euroopa Liit ei tohi toetada sama eesmärki täitvate tarkvaralahenduste korduvat arendamist.

Selgitus: Efektiivne tegevusalade ja andmeruumide ülene andmevahetus vajab lisaks standardite olemasolule ka neid standardeid rakendavate, piisavalt kättesaadavate ja koosvõimeliste, tarkvaralahenduste olemasolu. Näiteks saab tuua Euroopa Komisjoni arendatava Simpl tehnilise vahekihi, mis võimaldab eri süsteemidel omavahel turvaliselt ning ühtsete reeglite alusel andmeid jagada.

Eesti peab oluliseks, et (juba osaliselt toimivad) andmeruumid ja (loodavad) andmelaborid ei tegeleks tarkvaralahenduste välja töötamisel isolatsioonis ning tulemuseks ei ole olukord, kus igale andmelaborile andmete saatmiseks või igas andmeruumis andmete jagamiseks on andmete pakkujal vaja kasutada erinevaid tarkvarasid. Muuhulgas peab kõige olulisemate lahenduste puhul vältima nende korduvat arendamist erinevates liikmesriikides või andmeruumides ja soosima nii palju kui võimalik kesksete lahenduste arendamist ning korduvakasutamist.

Kõige olulisem on koostoimeliste lahenduste või EL tasandil ühe keskse lahenduse olemasolu andmete turuplatsi, privaatsustehnoloogiate, andmenõusolekuteenuse ja andmejälgija puhul.

5.1.8 Eesti leiab, et Euroopa Liidu andmeõiguse ühtlustamine peab soodustama innovatsiooni ja aitama andmekasutust kontrollida, olles tulevikukindel ning arvestades tehnoloogilist arengut ja julgeolekuolukorda. Eelkõige tuleb keskenduda kehtiva õiguse rakendamisele, täiendava regulatsiooni loomine peab olema selgelt eesmärgipärane ning õigusruumi ühtlustamise puhul tuleb vältida ülereguleerimist. Toetame Euroopa Komisjoni kavatsust hakata ettevõtjatele pakkuma EL andmeõiguse rakendamisel kasutajatuge, mis peab olema vajaduspõhine.

Selgitus: Arvestades praeguse kiirelt muutuva tehnoloogilise ja julgeolekuolukorraga, on oluline, et Euroopa Komisjonil ja liikmesriikidel oleks valmisolek ja võimekus luua õigusruum, mis kaitseb pikaajaliselt Euroopa põhiväärtusi, kuid on samas piisavalt paindlik, ei takista innovatsiooni ning aitab kontrollida andmekasutust. Samuti tuleb tagada ka õiguse kasutajate normiteadlikkus ning võimekus norme järgida. Selleks peavad EL andmeõiguse normid olema stabiilsed ja selged.

Lisaks on vaja tagada järjepidev liikmesriikide vaheline koostöö EL andmeõiguse nõuete praktiliseks rakendamiseks vajalike juhiste loomisel. Eelkõige on oluline järjepidevalt jälgida, et rakendatavad nõuded on vajalikud (reaalse mõjuga), võimalikult vähese lisakuluga rakendatavad ning ei kasvata asutuste töökoormust ja ettevõtete halduskoormust. Olukorras, kus sätted on juba olemas, tuleks esmajärjekorras keskenduda olemasolevate sätete rakendamisele. Kui see pole võimalik või sätted ei ole enam asjakohased, siis saaks kaaluda sätete ajakohastamist. Eesti ei toeta tarbetut regulatsiooni.

Eesti saab toetada Euroopa Komisjoni initsiatiivi hakata pakkuma ettevõtetele EL andmemääruse rakendamisel kasutajatuge, kuid selline kasutajatugi peab lähtuma kasutajate (ettevõtete) vajadustest.

5.1.9 Eesti toetab andmesuveräänsuse põhimõtet, mille kesksel kohal on andmete vaba liikumine ja taaskasutamine nii ELi sees kui usaldusväärsete partneritega, tagades samal ajal andmesubjektidele ja andmevaldajatele praktilise kontrolli selle üle, kuidas andmetele juurde pääsetakse ning kuidas andmeid kasutatakse ja kaitstakse. Seejuures mõistame andmesuveräänsusena avatust usaldusväärsetele partneritele ning andmete juurdepääsupiiranguteta (ehk avaandmete, mis ei kujuta riski julgeolekule, põhiõigustele ega strateegilistele huvidele) piiriülest vaba liikumist ja taaskasutamist.

Selgitus: Eesti leiab, et juurdepääsupiiranguteta andmete (avaandmete) puhul ei ole andmetele juurdepääsukontrollide (kui ühe andmesuveräänsusega kaasneva õiguse) rakendamine üldjuhul proportsionaalne. Andmed, millele ei ole kehtestatud juurdepääsupiiranguid ning mille kasutamine ei kujuta endast riski julgeolekule, põhiõigustele ega strateegilistele huvidele, peaksid saama vabalt liikuda ning olla taaskasutatavad ka piiriüleselt. Selliste andmete liigne käsitlemine andmesuveräänsuse küsimusena looks tarbetuid tõkkeid andmemajanduse arengule, innovatsioonile ja rahvusvahelisele teadus- ning erasektori koostööle, kahjustades lõpuks lõppklientidele suunatud teenuste kvaliteeti.

Samas peab liikmesriikidele alles jääma praegune võimalus kaaluda andmete, sealhulgas väärtuslike andmetike ja ruumiantmete, avalikustamisega seotud riske julgeolekule ning põhjendatud juhtudel piirata neile ligipääsu.

5.2 Seisukohad Euroopa tehisaru rakendamise strateegia kohta

5.2.1 Eesti jaoks on tähtis, et tehisaru rakendamine ELis toimub vastavalt küberturvalisuse, intellektuaalomandi- ja andmekaitse nõuetele ega sea ohtu ELi väärtusi ega põhiõigusi. Tehisaru lahenduste puhul on olulised algoritmiline läbipaistvus ja vastutusmehhanismid ning tehisaru kasutamine peab olema eetiline ja auditeeritav. Kutsume Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles hindama tehisaru kasutamisel pakutavaid õiguslikke võimalusi, sh intellektuaalomandi valdkonnas ning vajadusel pakkuma välja uuendusi, mis parimal ning tasakaalustatud moel tehisaru tõhusat rakendamist toetavad.

Selgitus: Eesti leiab, et tehisaru laialdane kasutamine saab olla jätkusuutlik ja usaldusväärne üksnes siis, kui see vastab küberturbe-, andmekaitse- ja intellektuaalomandi kaitse nõuetele ning ei sea ohtu Euroopa Liidu väärtuseid ega põhiõigusi. Eesti saab toetada võimalikke ELi algatusi, mis vaataksid üle andmetega seonduva õigusruumi (küberturvalisus, andmekaitse ja intellektuaalomandi kaitse), täpsustamaks, kas ja millistel tingimustel on tehisaru rakendamisel võimalik andmeid (sh isikuandmed ja intellektuaalomandi õigustega kaitstud sisu) kasutada. Eesti peab oluliseks, et õigusruumi võimalikul ülevaatamisel tagatakse ELi väärtuste ja põhiõiguste jätkuv kaitse, tehisaru on läbipaistev ja andmetöötlus kontrollitav asjaomaste andmete omanike poolt, kes juhivad enda andmete kasutamist ja andmete kasutamise lubatavust erasektori poolt. Algoritmiline läbipaistvus ja selged vastutusmehhanismid on eelduseks, et nii avalik kui erasektor saaksid tehisaru lahendusi turvaliselt ja prognoositavalt kasutusele võtta. Samuti peab olema tagatud võimalus sõltumatult auditeerida tehisaru süsteemide toimivust, täpsust ja riskikäitumist, et ennetada kahjusid ja tugevdada usaldust uute tehnoloogiate vastu.

5.2.2 Eesti toetab tehisaru kasutuselevõttu pidurdavate takistuste terviklikku lahendamist, eelkõige oskuste tõstmine ja spetsialistide koolitamine, parem ligipääs kvaliteetsetele andmetele, inimeste usalduse suurendamine uute tehnoloogiate vastu ning tehisaru kasutamise valmiduse kasvatamine läbi läbipaistva riskijuhtimise, selge õigusruumi ja testkeskkondade pakkumise.

Selgitus: Eesti peab oluliseks, et tehisaru kasutuselevõtu keskseid takistusi käsitletakse terviklikult, kuna need mõjutavad otseselt nii ettevõtete innovatsioonivõimet kui ka avaliku sektori teenuste kvaliteeti. Oskuste ja spetsialistide nappus on EL-i ülene probleem, mistõttu tuleb tugevdada alusharidust, koolitusprogramme, ümberõpet ja kompetentsikeskuste rolli. Samuti on oluline tagada parem ligipääs kvaliteetsetele ja standardiseeritud andmetele, mis on tehisaru arendamise eeltingimus ning mis vähendavad turule sisenemise takistusi. Usalduse ja valmisoleku tõstmiseks on vajalik läbipaistev riskijuhtimine, selge õigusruum ning testkeskkonnad, mis võimaldavad uusi tehnoloogiaid turvaliselt katsetada ja kasutusele võtta.

5.2.3 Eesti toetab tehisaru kasutuselevõtu edendamist VKE-de ja väikeste keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjate seas, et tehisaru kasutuselevõtt ei jääks vaid suurte ettevõtete privileegiks.

Selgitus: Eesti peab äärmiselt oluliseks, et tehisaru jõuaks süsteemselt ka väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete (VKEde) ning väikese ja keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjateni. Need ettevõtted moodustavad suure osa Euroopa Liidu ja Eesti majandusest, kuid vajavad eelkõige tuge märkimisväärsete takistuste ületamisel. Eestile on oluline, et hoolimata piiratud investeerimisvõimekusest oleks ka VKE-dele võimaldatud ligipääs kvaliteetsetele andmetikele ning et neid toetataks kompetentside tõstmisel ja spetsialistide koolitamisel. Samuti on oluline tagada regulatiivse keskkonna selgus ning selles orienteerumiseks abistavate tööriistade olemasolu.

5.3 Koondseisukohad Euroopa Liidu digisuveräänsuse kohta

5.3.1 Eesti peab Euroopa Liidu digisuveräänsuse tugevdamist oluliseks, rõhutades tasakaalustatud, riskipõhist ja avatud lähenemist. Digisuveräänsust tuleb suurendada eelkõige põhjendatud tehniliste, juriidiliste, majanduslike ja organisatoorsete meetmetega, vältides laiaulatuslikke geograafilisi piiranguid. Eesti peab oluliseks, et EL digipoliitika keskenduks tehnoloogilisele neutraalsusele, vältides „üks lahendus kõigile“ lähenemist päritoluriigi- või asukohapõhiste piirangute puhul ning säilitades liikmesriikide otsustusvabaduse tehnoloogiate kasutamise osas.

Selgitus: Andmete vaba liikumine on Euroopa konkurentsivõime ja usaldusväärse tehisaru arendamise eeldus. Eesti leiab, et asukohapõhised kohustused või piirangud pilveteenustele ei toetaks Euroopa tehnoloogilist autonoomiat ega konkurentsivõime kasvu. Sellised nõuded piiraksid tehisaru ja andmetöötluse tehnoloogiate kättesaadavust ning tõstaksid pilve- ja andmete teenuste kasutuskulusid (nt taristu dubleerimise, erilahenduste või piiratud teenusevaliku tõttu). Laiahaardelised nn. ELi eelistamise nõuded ja piirangud aeglustaksid Euroopa innovatsioonivõimet ja andmeruumide arengut ning dubleeriks olemasolevaid riskijuhtimismeetmeid. Eestile on oluline leida ELi digisuveräänsuse tõstmisel tasakaalustatud lähenemine, säilitades liikmesriikide otsustusautonoomia, mis arvestab riskimaastiku ning riigi majandus- ja geopoliitilise olukorraga.

Eesti toetab lähenemist, kus turvalisus ja usaldusväärsus tagatakse tehniliste lahenduste abil nagu krüptograafia, võtmehaldus, pseudonüümimine ja turvaline pilvearhitektuur, mis võimaldavad riske juhtida sõltumata teenusepakkuja päritolust või asukohast ning ei takista innovatsiooni. Kriitilistes infrastruktuurides (nt identiteediteenused, riiklikud registrid, infosüsteemi andmekogud, võrgutaristu) võib vajaduse korral kohaldada rangemaid nõudeid, kuid need peavad olema täpselt sihitud ja põhjendatud, mitte üldised ega koormavad.

Eesti liitus 18. novembril 2025 EL riikide ühisdeklaratsiooniga "*Declaration for European Digital Sovereignty*". Toetame digisuveräänsuse (sh andmesuveräänsuse) põhimõtteid, kuid digisuveräänsus ei tohiks tähendada isolatsiooni ega proteksionismi, vaid eeldab avatust usaldusväärsetele partneritele, mis on eeltingimus edukaks rahvusvaheliseks koostööks vastastikustel ja jõustatavatel tingimustel ning kooskõlas Euroopa Liidu väärtusega.

5.3.2 Eesti peab kriitiliste digitaristu kihtide (näiteks digitaalne identiteet ja riiklikud registrid) puhul oluliseks tugevdada ELi digisuveräänsust avatud viisil, säilitades samal ajal liikmesriikide otsustusvabaduse ning võimaluse kasutada mitme pilveteenuse pakkuja lähenemist. Samas ei toeta Eesti lahendusi, mis piiraksid avaliku või erasektori hankeid üksnes EL-i päritolu pilve- või tehisaru tehnoloogiatega.

Selgitus: Digisuveräänsus tähendab Euroopa jaoks eelkõige turvalisust ja sõltumatust kriitilistes digitaristu kihtides ning suutlikkust säilitada riigi kriitiliste teenuste toimimine ka kriisiolukorras. Eesti jaoks on digisuveräänsuse tagamine otseselt seotud riigi julgeoleku ja toimepidevusega, hõlmates andmete kaitset, teenuste katkematu toimimist ning võimet kriisides tegutseda ning neist taastuda. Eesti leiab, et ELis on oluline suurendada taristu

autonoomiat strateegilistes kihtides, nagu digitaalne identiteet, võtmesüsteemid, avalik võtmetähtsusega infrastruktuur (ingl. k. *PKI- Public Key Infrastructure*), tuumikvõrgud, riiklikud registrid ja muu infrastruktuur, mis on eelduseks riiklike teenuste toimivusele. Sellistes kihtides on põhjendatud suurem sõltumatus ja kõrgemad turvanõuded, mida vastavalt vajadusele rakendada.

Samas ei toeta Eesti avalike või erasektori hangete piiramist ainult EL päritolu pilve- või tehisaru tehnoloogiatega. Mitme pilveteenuse pakkuja lähenemine ehk pakkujate mitmekesisus on osa riskide hajutamisest ning kriisiolukorras tagavad need suurema vastupidavuse kui ühe pakkuja kohustuslik kasutamine. Liikmesriikidele peab säilima õigus valida tehnoloogiaid oma riski- ja vajadusanalüüsi alusel.

5.3.3 Eesti leiab, et Euroopa Liit peab kasvatama oma strateegilist võimekust tehisaru suurmudelite, avatud lähtekoodi, füüsilise tehisaru rakenduste (sh autonoomsete süsteemide) ja läbipaistvate tarneahelate valdkonnas. Samas ei tohi sellega piirata liikmesriikide juurdepääsu teistele maailma tehnoloogiatele. Eesti hinnangul on ELi tehnoloogilise autonoomia tõstmine võimalik üksnes siis, kui Euroopas arendatakse välja konkurentsivõimelisi tehisaru suurmudeleid ja avatud lähtekoodiga lahendusi, mille üle kontroll asub ELis ning mille tarneahelad on läbipaistvad. Eesti rõhutab, et läbipaistvusnõuded, järelevalve ja kvaliteedi- ja ohutusstandardid on tõhusamad vahendid ELi tehnoloogilise autonoomia saavutamiseks kui päritolupõhiste piirangute kehtestamine.

Eesti hinnangul saab ELi tehnoloogilist autonoomiat suurendada üksnes siis, kui Euroopas suudetakse luua konkurentsivõimelised tehisaru suurmudelid ja avatud lähtekoodiga lahendused, mille üle säilib kontroll ELis ning mille tarneahelad on läbipaistvad. Eesti tähtsustab ELis nende võimekuste arendamist ning selle toetamist ELi tasandil, kuna need vähendavad pikaajalisi sõltuvusi ja võimaldavad kasutada kohalikke andmeruume tehisaru treenimiseks.

Lisaks leiab Eesti, et EL peab pöörama rohkem tähelepanu ka füüsilise tehisaru rakendustele, näiteks autonoomsetele sõidukitele, droonidele ning teistele AI juhitud füüsilistele süsteemidele. Nende tehnoloogiate areng eeldab ühtseid ohutusstandardeid, testimiskeskondi ning liikmesriikide ja komisjoni koordineeritud tegutsemist. Euroopa mahajäämine füüsilise AI vallas vähendab konkurentsivõimet võrreldes USA ja Aasia riikidega, kes investeerivad sellesse valdkonda agressiivselt. Samuti on füüsilise AI puhul kriitiline selle turvalisus ja usaldusväärsus, mistõttu on ELi koordineeritud lähenemine oluline.

Samas ei tohiks ELi poliitika piirata ettevõtete ja avaliku sektori ligipääsu kõige võimekamatele globaalsetele tehisaru mudelitele ja pilvesüsteemidele. Kui tehnoloogia päritolukriteeriumid (st ELi eelistamine) muutuks pakkujate valimisel määravaks, võib see kitsendada nii avaliku sektori kui Eesti ettevõtjate ligipääsu tehnoloogiatele, mis on turvalisuse, skaleeritavuse või küpsuse poolest paremad, kuid pärit väljastpoolt Euroopat. Tehnoloogiline suletus aeglustaks innovatsiooni ja vähendaks Euroopa konkurentsivõimet.

Eesti on seisukohal, et läbipaistvusnõuded, järelevalve ja kvaliteedistandardid on päritolupõhistest piirangutest tõhusamad vahendid nii digitaalse kui füüsilise tehisarude puhul.

5.3.4 Eesti hinnangul on tehnoloogiaettevõtete läbirääkimisjõu suurendamiseks ning killustatuse vähendamiseks oluline, et Euroopa Komisjon ja liikmesriigid tegutseksid digivaldkonnas koordineeritult ja ühtselt. Selle saavutamiseks peab EL keskenduma ühiste tehniliste standardite ja raamistike arendamisele, parimate praktikate vahetamisele ning strateegiliste digitaristatud puudutavate investeeringute ja poliitikameetmete paremale koordineerimisele. Samal ajal peab säilima liikmesriikide otsustusautonoomia ning ELi uusi tehnoloogiaid käsitlevad nõuded peavad põhinema selgetel mõjuanalüüsidel.

Selgitus: Euroopa digipoliitikas on vajalik tegutseda ühtselt, et suurendada liidu läbirääkimisjõudu suurte tehnoloogiaettevõtete suhtes. Väiksematel liikmesriikidel, nagu Eesti, on keeruline saavutada soodsaid tingimusi või isegi pääseda läbirääkimiste laua taha, mistõttu on oluline, et Euroopa Liit tegutseks tingimuste läbirääkimistel ning EL õigusaktide rakendamise tagamisel ühiselt ja koordineeritult.

Eesti leiab, et tugevam koostalitlusvõime EL liikmesriikide ja komisjoni vahel on vajalik ning aitaks vältida olukordi, kus iga liikmesriik peab eraldi välja töötama lahendusi, mida oleks mõistlik teha ühiselt. Ühtsed standardid, raamistikud ja sertifitseerimismehhanismid võimaldavad lahendusi jagada ja taaskasutada, vähendades kulusid ning toetades siseturu toimimist.

Samas peab Euroopa õigusraamistik jätma liikmesriikidele piisava otsustusautonoomia, et kohendada tehnilisi nõudeid vastavalt oma riskimaastikule ja majanduslikule olukorrale. Eesti peab oluliseks, et kõik uued suveräänsusnõuded või tehnoloogiapoliitilised piirangud põhineksid selgetel mõjuanalüüsidel, et vältida innovatsiooni pärssimist ja liigseid kulusid ettevõtetele ning avalikule sektorile.

6. Arvamuse saamine ning seisukohtade kooskõlastamine

Justiits- ja Digiministerium küsis seisukohtade ettevalmistamisel sisendit Haridus- ja Teadusministeriumilt, Kaitseministeriumilt, Kliimaministeriumilt, Kultuuriministeriumilt, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumilt, Rahandusministeriumilt, Regionaal- ja Põllumajandusministeriumilt, Siseministeriumilt, Sotsiaalministeriumilt, Välisministeriumilt, Andmekaitseinspeksioonilt, Arenguseirekeskusest, AS Metrosertilt, Asutajate Liidult, Audiitorkogult, Eesti Advokatuurilt, Eesti Andmekaitse Liidult, Eesti Elektroonikatööstuse Liidult, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidult, Eesti Kaitsetööstuse Liidult, Eesti Kaubandus-Tööstuskojalt, Eesti Kaupmeeste Liidult, Eesti Konkurentsiametilt, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt (EAS), Riigi Info- ja Kommunikatsioonitehnoloogia Keskuselt,

Riigi Infosüsteemi Ametilt, Sihtasutuselt Eesti Teadusagentuur, Tallinna Tehnikakõrgkoolilt, Tallinna Tehnikaülikooli infotehnoloogia teaduskonnalt ning Tartu Ülikoolilt.

Arvamuse saatsid Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Riigi Info- ja Kommunikatsioonitehnoloogia Keskus, Riigi Infosüsteemi Amet ning vandeadvokaat Kaido Loor.

Saabunud sisendid on esitatud kaasamistabelis (lisa 1) ning ettepanekutega on võimaluse korral arvestatud. Ministeeriumid on seisukohad kooskõlastanud EL koordineerimiskogus.